

Н. А. Бак

кандидат економічних наук, доцент, доцент кафедри фінансів і кредиту Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича, Чернівці, Україна, n.bak@chnu.edu.ua
ORCID ID: <http://orcid.org/0000-0003-3774-1745>

ПРИВАТНА БЛАГОДІЙНІСТЬ В УКРАЇНІ ТА МОЖЛИВОСТІ ЇЇ АКТИВІЗАЦІЇ ДЛЯ ФІНАНСУВАННЯ ПОТРЕБ СУСПІЛЬНОГО РОЗВИТКУ

Анотація. В багатьох провідних країнах світу благодійність успішно застосовується, зокрема, в рамках державної фінансової політики, заохочуючи приватну ініціативу та сприяючи розвитку громадянського суспільства. У статті розкрито значення приватної благодійності як чинника розвитку системи фінансових взаємозв'язків. Охарактеризовано напрями її впливу на фінансування суспільних потреб у контексті реалізації соціальної й фінансової політики держави. Проаналізовано рівень розвитку приватної благодійності в Україні. Наголошено на тому, що така благодійність недостатньо використовується як метод перерозподілу частини національного доходу на основі добровільності та безкорисливості. Обґрунтовано можливість впливу держави на добродійні наміри громадян шляхом здійснення заходів системного характеру, націлених на підвищення суспільної довіри, в т. ч. до організованих інститутів благодійництва, а також заходів у сфері політики доходів, бюджетного фінансування, податкового регламентування благодійних пожертв. Підкреслено роль органів місцевого самоврядування в заохоченні приватної благодійності в Україні.

Ключові слова: благодійність, приватні пожертви, волонтерство, податкова знижка, суспільний розвиток, благодійні організації.

Лит. 40.

Nataliia Bak

Ph. D. (Economics), Associate Professor, Yuriy Fedkovych Chernivtsi National University, Chernivtsi, Ukraine, n.bak@chnu.edu.ua
ORCID ID: <http://orcid.org/0000-0003-3774-1745>

PRIVATE CHARITY IN UKRAINE AND OPPORTUNITIES FOR ITS ENHANCEMENT TO FINANCE PUBLIC DEVELOPMENT' NEEDS

Abstract. The financial aspects of private charity and its impact on the performance of the state social and financial policies, in particular in Ukraine, have not been sufficiently studied. The charity method redistributes part of the national income based on voluntary contributions. The aggregate individual benefits of private charity recipients in some countries reach 0.5–1.0% of their GDP. Therefore, private charity is considered in the context of meeting not only individual but also public needs of development, including at the level of territorial communities. Private charity in Ukraine is characterized by social orientation (solving medical problems and problems of well-being of needy citizens), as well as assistance to the Armed Forces of Ukraine. Unfortunately, quasi-charity is common in Ukraine as a source of financing the current needs of budgetary institutions. Therefore, the urgent task is to improve the target structure of private charity for the development of territorial communities, culture, art, sports, science. There was an improvement in private charity indicators in Ukraine in recent years, namely: the share of citizens who provided donations or volunteer activity, the amount of individual

© Бак Н. А., 2020

donations. However, these figures are significantly lower than in other countries. The potential of private charity in Ukraine remains untapped by a third. Traditional incentives for private charity for the needs of social and economic development include the use of tax benefits. In Ukraine their characteristic features are limitedness and unfairness. In some cases, they lead to tax evasion. To maximize the quantitative and qualitative effects of private charity in Ukraine it is advisable to supplement and clarify tax legislation in the part of preferential taxation of citizens' incomes in case of charitable donations and volunteer activities; to increase the level of public trust in organized philanthropic institutions – to strengthen the requirements on the composition, structure and procedure of financial reporting, information on founders, details of sources of funding and directions of use of funds, and the state, to increase the transparency and efficiency of the use of public financial resources. It is important to enhance the role of local governments in the development of private charity.

Keywords: philanthropy, private donations, volunteering, tax discount, social development, charities.

JEL classification: G51, H24, H59, I31, J18, Z13.

Н. А. Бак

кандидат экономических наук, доцент, доцент кафедры финансов и кредита Черновицкого национального университета имени Юрия Федьковича, Черновцы, Украина

ЧАСТНАЯ БЛАГОТВОРИТЕЛЬНОСТЬ В УКРАИНЕ И ВОЗМОЖНОСТИ ЕЕ АКТИВИЗАЦИИ ДЛЯ ФИНАНСИРОВАНИЯ НУЖД ОБЩЕСТВЕННОГО РАЗВИТИЯ

Аннотация. Во многих ведущих странах мира благотворительность успешно применяется, в частности, в рамках государственной финансовой политики, поощряя частную инициативу и способствуя развитию гражданского общества. В статье раскрыто значение частной благотворительности как фактора развития системы финансовых взаимосвязей. Охарактеризованы направления ее влияния на финансирование общественных потребностей в контексте реализации социальной и финансовой политики государства. Проанализирован уровень развития частной благотворительности в Украине. Отмечено, что такая благотворительность недостаточно используется как метод перераспределения части национального дохода на основе добровольности и бескорыстия. Обоснована возможность влияния государства на благотворительные намерения граждан путем принятия мер системного характера, нацеленных на повышение общественного доверия, в т. ч. к организованным институтам благотворительности, а также мероприятий в сфере политики доходов, бюджетного финансирования, налоговой регламентации благотворительных пожертвований. Подчеркнута роль органов местного самоуправления в поощрении частной благотворительности в Украине.

Ключевые слова: благотворительность, частные пожертвования, волонтерство, налоговая скидка, общественное развитие, благотворительные организации.

В Україні вже зроблено певні кроки в напрямі реформування механізму функціонування окремих сфер і галузей національної економіки, які безпосередньо дотичні до забезпечення бажаного рівня суспільного добробуту. Водночас сучасний розвиток українського суспільства, серед іншого, характеризується посиленням поляризації останнього за критерієм доходів населення, зниженням довіри громадян до багатьох політичних (і не тільки)

інститутів, нестабільністю функціонування системи державних фінансів, що відображається на кількісних і якісних показниках задоволення потреб суспільного розвитку. При цьому спостерігається контроверсійність реальних та номінальних (часто офіційних) показників, що відображають фінансові можливості й потреби різних економічних суб'єктів. Зазначене великою мірою зумовлене активним поширенням тіньового сектору економіки, котрий, навіть за найоптимістичнішими оцінками, становить близько третини офіційного ВВП країни [1].

Окреслена ситуація спонукає до пошуку й застосування нових або активізації існуючих методів та інструментів впливу на поведінку економічних суб'єктів із метою посилення позитивного ефекту від розподілу й перерозподілу новоствореної в суспільстві вартості. В цьому контексті привертає увагу благодійність як метод добровільного витрачання громадянами власних ресурсів на користь інших осіб, котра вже не одне десятиліття успішно використовується в багатьох розвинутих країнах, зокрема в рамках державної фінансової політики, одночасно заохочуючи приватну ініціативу та сприяючи розвитку громадянського суспільства.

Варто зауважити, що в Україні приватна благодійність має значно менші масштаби як у кількісному, так і в якісному вимірі. Крім того, в національному законодавстві наголошується на функціонуванні благодійних організацій [2] та меншою мірою регламентовано приватний добродійний інтерес і мотив. Але саме в ньому, на нашу думку, сьогодні доцільно й можливо віднайти та задіяти потенційний резерв збільшення обсягу фінансових ресурсів для задоволення окремих потреб суспільного розвитку, в т. ч. на рівні територіальних громад.

Благодійність як предмет наукового дослідження має різні аспекти. З об'єктивних причин вчені описують її насамперед як соціокультурне, історичне та етико-філософське явище [3–8]. Зокрема, Д. М. Опілат вивчав благодійність крізь призму інституціоналізації співпраці громадян у реалізації їхніх особистих філантропічних прагнень, підкреслюючи її важливу роль як чинника розвитку, що забезпечує поліпшення системних рис соціуму, в котрому поєднуються три гілки еволюції: природна, соціальна й діяльнісна [7]. Безперечно, будучи різновидом суспільних відносин, благодійність повинна розглядатися також як об'єкт адміністративно-правового регулювання, на що вказує М. Ф. Димитров [9].

Економісти донедавна приділяли благодійності меншу увагу. З розвитком волонтерської діяльності на підтримку української армії активізувалися наукові розвідки й дослідження благодійності як складової системи економічних відносин. Наприклад, О. В. Повстин довела, що благодійна діяльність дає можливість зменшити витрати, розділити соціальну відповідальність держави щодо розв'язання багатьох соціальних проблем і стає ефективним інструментом соціальної політики уряду. Дослідниця виокремила низку першочергових завдань, реалізація яких сприятиме розвитку благодійності в Україні. Зокрема, йшлося про внесення змін до законодавства стосовно

визначення правового статусу благодійників і благодійних організацій, оподаткування їхньої діяльності [10].

З погляду фінансів, окремі аспекти благодійності розкрили Я. М. Буздуган [11] та І. Я. Ткачук [12]. Науковий інтерес у цих авторів викликали фінанси благодійних організацій, а також їх місце у фінансовій системі країни. Проблематиці оподаткування благодійності присвячено праці О. П. Матвієнка й О. Б. Сивак [13], О. Ю. Віннікова та М. В. Лациби [14].

Н. І. Пеліванова, аналізуючи розвиток благодійності в Україні станом на початок 2019 р., деталізувала основні аспекти діяльності благодійних організацій, оцінила ступінь довіри до них суспільства та участі населення в добродійності, навела позитивні результати державної політики благодійництва, охарактеризувала виклики для неї та перспективи їх нейтралізації [15].

Дослідження переважної більшості вітчизняних науковців сфокусовані на функціонуванні благодійності в Україні у формі неприбуткових інституцій. Тимчасом приватна благодійність досі залишається предметом соціологічних досліджень і публіцистичних розвідок [16–19]. Натомість зарубіжні автори практично не приділяють уваги розвитку благодійності в Україні. Оцінюючи внесок забезпечених громадян і благодійних організацій власних країн у розбудову економіки, наразі вони зосереджені на питаннях співвідношення благодійності й демократії, можливості розв'язання соціальних проблем за рахунок філантропії, впливу держави та колективної благодійності на індивідуальну добродійність тощо [20–23].

Активний розвиток громадянського суспільства в Україні після Революції гідності, відновлення національних традицій і поширення європейських цінностей, більше залучення громадян до добродійної, в т. ч. волонтерської, діяльності, а також недостатнє законодавче врегулювання приватної благодійності зумовлюють потребу в проведенні подальших наукових розвідок у окресленій сфері.

Метою статті є розкриття впливу приватної благодійності на фінансування потреб суспільного розвитку в Україні та на цій основі обґрунтування додаткових можливостей стимулювати добродійні наміри громадян задля розвитку українського суспільства.

Розкриття поняття благодійності крізь призму фінансових взаємовідносин дає змогу виокремити такі її характеристики:

- перерозподіл ресурсів від надавача до бенефіціара на засадах добровільності й безкорисливості;

- наявність вартісної оцінки перерозподіленого ресурсу, незалежно від форми (передання матеріальних активів, надання послуг, виконання робіт), із урахуванням впливу фактора часу (в т. ч. через імовірне витрачання надавачем власного часу в ході його благодійної діяльності);

- пов'язаність мотивації благодійництва з конкретикою потреби, яка є в бенефіціара (наприклад, через складні життєві обставини людини або в процесі реалізації проекту екологічного, наукового, мистецького, спортивного чи іншого спрямування).

Фінансовий результат благодійної діяльності формує вигоду індивідуального бенефіціара, котра не була б можливою без здійснення її надавачем витрат обумовленого розміру.

Кількісна оцінка сукупності отриманої індивідуальної вигоди (або витрат, здійснених благодійниками) істотно ускладнена: не кожний добродійний акт фінансового характеру набуває публічності. Крім того, в благодійній діяльності часто присутні посередники, що не відкидає можливості декількакратного обрахунку того самого обсягу ресурсу, який перерозподіляється від конкретного його надавача до бенефіціара. Тому доводиться послуговуватися приблизними оцінками масштабів благодійництва. Зокрема, за даними Українського форуму благодійників у 2018 р. 87 благодійних організацій спрямували на добродійні потреби 1857,5 млн грн, акумульованих за рахунок пожертв громадян¹.

За відсутності належної статистики благодійної діяльності (насамперед обсягів акумульованих у її процесі фінансових ресурсів) коректно оцінити потенціал цього методу перерозподілу національного доходу в Україні не уявляється можливим. Проте є підстави вважати його досить великим, зважаючи на досвід інших країн. Наприклад, у 2016/2017 фінансовому році за рахунок приватних пожертв і успадкованих активів благодійні фонди у Великобританії поповнилися на 11,4 млрд ф. ст. Загалом сектор благодійності зробив внесок у британську економіку в розмірі 17,1 млрд ф. ст., що еквівалентно ВВП такої країни, як Гондурас [24]. Сьогодні ж сукупні обсяги благодійних пожертв в Україні поступаються відповідним показникам розвинутих країн, причому як у абсолютному, так і у відносному вимірі [25, с. 142]. Об'єктивно, складно порівнювати внесок волонтерського сектору в британську економіку (0,85 % ВВП [24]) з аналогічним показником для України (за оцінкою 0,1-0,2 % ВВП).

Приватна благодійність – це абсолютно добровільна діяльність. То чи повинна держава докладати зусиль щодо її стимулювання чи заохочення? Якщо абстрагуватися від морально-етичного аспекту та дотримуватися суто прагматичного підходу, ствердна відповідь на це запитання не досить очевидна. Адже добровільний перерозподіл власних ресурсів на користь інших осіб людина не завжди здійснює з урахуванням суспільного, державницького інтересу, вона переважно керується власними уподобаннями й переконаннями. Тому влада в особі державних інституцій може використати такий приватний інтерес, якщо його спрямування збігатиметься з певними потребами розвитку країни. Чинне національне законодавство [2] такі суспільні потреби загалом окреслює за визначеними сферами, серед котрих домінують захист соціально-економічних інтересів і задоволення відповідних потреб громадян. За такого підходу сукупна вигода індивідуальних бенефіціарів благодійності стає частиною загального суспільного виграшу.

¹ Розраховано за: Благодійні організації. Список фондів / Український форум благодійників. URL: <http://ufb.org.ua/rating/blago-list>.

Крім того, за дефіциту фінансових ресурсів держава може скористатися методом благодійності як альтернативою в ході бюджетного фінансування мережі об'єктів соціальної (й не тільки) сфери. На жаль, така практика доволі поширена в Україні, особливо коли йдеться про отримання громадянами освітніх і медичних послуг. Тому населення сприймає благодійність здебільшого як реакцію на неспроможність держави надати медичну допомогу та соціальний захист [19]. При цьому формально умови надання благодійної допомоги дотримуються, між тим її базові ознаки – добровільність і безкорисливість – відсутні. Незважаючи на законодавчі норми, переказ благодійних коштів на певні рахунки часто стає обов'язковою умовою для отримання особою доступу до якісної послуги. Про масштабність такої квазіблагодійності свідчить частка власних надходжень бюджетних установ (інших, ніж від надання платних послуг, передбачених законодавством): загалом по країні протягом останніх п'яти років вона становила щонайменше 1,2 % всіх доходів зведеного бюджету України (зокрема, 4,2 % доходів місцевих бюджетів без урахування міжбюджетних трансфертів). А сукупний обсяг таких надходжень за вказаний період зріс у більш ніж два з половиною рази¹.

Звичайно, за такого підходу втрачається глибинний позитивний вплив благодійності на формування й розвиток, у т. ч., фінансової культури населення. Виняток із цього правила становить волонтерський рух з підтримки Збройних Сил України, особливо у 2014–2016 рр. Загальновідомо, що його фінансово-матеріальне підґрунтя сформоване на основі благодійних мотивів патріотично налаштованої частини населення України.

Важливим аспектом інтересу держави до стимулювання благодійних мотивів і намірів власних громадян є використання безкорисливих пожертв для підвищення матеріального добробуту окремих категорій населення. Йдеться про застосування методу благодійності в ході реалізації соціальної політики держави й політики доходів. Благодійні пожертви стають інструментом перерозподілу вартості між верствами населення, насамперед від найбільш до найменш забезпечених. Звісно, вони не можуть замінити собою інші інструменти фінансового перерозподілу, тим більше істотно наблизити рівень добробуту багатих і бідних. Але з погляду індивідуальних потреб окремого бенефіціара благодійна допомога може стати потужним джерелом його фінансових ресурсів. Тобто благодійність, передусім приватна, слугує методом точкового розв'язання індивідуальних проблем матеріально-фінансового забезпечення.

Проте в масштабах національної економіки роль приватної благодійності не настільки вагома. Окремим винятком в останнє десятиліття став феномен, котрий дістав назву “філантрокапіталізм” [26]. Його складова – спільна ініціатива Білла Гейтса та Уоррена Баффета “Клятва дарування” (“The Giving Pledge”), до якої станом на лютий 2020 р. приєдналося 205 осіб із 23 країн світу [27]. Оскільки мова йде про мільярдерів, котрі зобов'язалися

¹ Розраховано за: Звітність про виконання бюджетів України / Державна казначейська служба України. URL: <http://www.treasury.gov.ua/>.

щонайменше половину свого статку передати на благодійні цілі, наближена оцінка такого ресурсу наразі перевищує 0,6 трлн дол. США [28]. Також протягом останніх п'яти років у світі число осіб, чий вільні для інвестування активи перевищують 30 млн дол. США, зросло на 22 % [29]. Водночас такі особи стають більш схильними до добродійної фінансової активності. Отже, урядам різних країн варто докладати зусиль, щоби, по-перше, втримати таких потенційних благодійників як резидентів – платників податків, по-друге, стимулювати їх до благодійних вчинків насамперед щодо власних співвітчизників.

Приватна благодійність слугує основою для розвитку системи добродійних взаємозв'язків у суспільстві, роль котрих важко переоцінити. Як зазначає Д. М. Опілат, вищим за індивідуальний є рівень розвитку благодійності за участі колективних інституцій – формальних і неформальних громадських структур (благодійних організацій та фондів) [7, с. 161]. Такі структури виконують роль посередника між індивідуальними благодійниками й бенефіціарами. Як кожний посередник, благодійні організації поліпшують суспільну економічну ефективність у ході акумулювання, розподілу та використання фінансових ресурсів добродійного спрямування. При цьому зміст їхньої діяльності не зорієнтований на отримання прибутку, тому суспільний вартісний ефект від такого посередництва зростає. На відміну від приватної благодійності, саме благодійні організації часто є посередниками при отриманні грантових коштів із зовнішніх стосовно національної економіки джерел фінансування, таким чином збільшуючи її потенціал.

Крім стимулювання, держава має створювати умови для прозорого розподілу вартості на засадах благодійності, щоби під її прикриттям не формувалися грошові потоки в тіньовому секторі національної економіки, а також не поглиблювалися утриманські настрої частини населення. Зрештою, інституціоналізація благодійництва за активної участі держави щодо розвитку добродійних намірів окремих громадян, з одного боку, та функціонування благодійних організацій, з другого, може й повинна сприяти максимізації позитивного синергетичного ефекту від їхньої співпраці, а в площині фінансових взаємовідносин – підвищенню ефективності використання акумульованих відповідним чином ресурсів. Таким чином, із метою досягнення окремих цілей соціальної та економічної політики держава опосередковано, за допомогою інструменту благодійних пожертв, має впливати на перерозподіл частини вартості національного доходу, в підсумку формуючи вигоду в інтересах суспільного розвитку.

Для успішного стимулювання приватної благодійної діяльності уряд мусить враховувати чинники, що впливають на схильність громадян до благодійності, а також форму пожертви, котру вони здійснюють. О. Б. Фельдман підкреслює, що схильність до благодійності особливо властива людям при зміні ціннісних орієнтацій, коли суспільство переходить від стану хронічного дефіциту до добробуту. При цьому готовність до благодійності можна розглядати з позицій не лише індивіда, а й суспільства як надскладної со-

ціальної системи [8]. Імовірно, ця теза – важливе пояснення значнішої, ніж в Україні, частки перерозподілу ВВП розвинутих країн за допомогою інструменту благодійних пожертв, а також більшої схильності громадян останніх до благодійності. Так, британці у світовому рейтингу World Giving Index 2019 р. посіли 7-е місце з узагальненим показником 54 % схильності до благодійності, тимчасом як українці – тільки 101-е з показником 24 % [30].

Вітчизняні науковці, зокрема М. Є. Дейч [25, с. 140] та О. О. Стрельникова [31], глибоко дослідили фактори, що мотивують приватну благодійність. Їх перелік досить різноманітний: від індивідуальних особливостей характеру людини до рівня її власного добробуту; від національних (ментальних) традицій до законодавчих норм, котрі регламентують благодійність у країні.

Серед чинників фінансової природи виокремимо рівень доходів населення. Він одночасно зумовлює як можливість громадян жертвувати (їхні доходи – джерело благодійності), так і глибину потреби в додаткових джерелах фінансування. Аналіз офіційних статистичних даних дає підстави говорити про певне поліпшення фінансового забезпечення громадян в Україні протягом 2015–2018 рр. Так, за цей період зросла реальна заробітна плата – із 79,8 до 112,5 % [32, с. 104]; у структурі доходів домогосподарств збільшилися частки оплати праці (із 47,2 до 54,5 % усіх доходів), доходів від підприємницької діяльності й самозайнятості (з 5,5 до 6 % відповідно), натомість зменшилася частка грошової допомоги від родичів, інших осіб та інших грошових доходів (з 8,1 до 7 %) [33].

Зазначене вплинуло також на схильність громадян до добродійності. За результатами дослідження, проведеного Фондом “Демократичні ініціативи” імені Ілька Кучеріва спільно із соціологічною службою Центру Разумкова в грудні 2018 р., протягом 2012–2015 рр. збільшилася частка громадян, які впродовж року надали грошову чи матеріальну допомогу конкретним людям чи організаціям, з 29 до 47 %. Проте у 2018 р. вона скоротилася до 38,5 %. Натомість дещо зросла сума, котру благодійники жертвували протягом року. Якщо у 2017 р. основна сума пожертв дорівнювала від 50 до 300 грн, то в 2018 р. – від 50 до 500 грн. Окрім того, у 2018 р. підвищилася частка опитаних громадян, які впродовж року займалися волонтерською діяльністю, з 12 до 18 % [17]. Однак, згідно з дослідженням, виконаним влітку 2019 р. Українським центром вивчення громадської думки “Соціоінформ” на замовлення благодійного фонду “Zagoriy Foundation”, безоплатно надавали послуги чи здійснювали певні види робіт лише 9 % опитаних громадян [19].

Об’єктивно, потужним чинником розвитку приватної благодійності стала Революція гідності й наступні за нею події на Сході України. Тому за даними національного опитування USAID/ENGAGE щодо громадянської залученості [18] частка людей, готових для врегулювання кризи допомогти українській армії фінансово, продуктами харчування чи придбанням обладнання, становить 21 % загальної кількості опитаних. Одночасно 73 % респондентів вважають, що зразковим громадянином є той, хто допомагає людям, які мають менші статки, ніж у нього. Загалом можна констатувати,

що, на відміну від зарубіжної практики, співвітчизники здійснюють благодійні пожертви переважно у формі грошей (88 % від загальної кількості респондентів-благодійників), одягу, ліків та продуктів харчування (41 %) [19]. Підтверджена інформація про використання спадщини українців для благодійних пожертв, як це поширено в розвинутих країнах, відсутня [24].

Традиційним фінансовим інструментом, котрий використовує сучасна держава для стимулювання благодійних намірів, є податкова пільга. Важливим змістовим аспектом її застосування є перерозподіл між благодійником і державою частини вартості наданої благодійної пожертви (в розмірі отриманої пільги), тобто фактичне залучення державних фінансових (бюджетних) ресурсів як джерела фінансування добродійного наміру особи. Тому використання громадянами передбаченої законодавством пільги – це не тільки стимул до добродійності та виховання їхньої податкової культури, а й розширення фінансового потенціалу благодійництва.

Чинне національне законодавство передбачає норми для заохочення добрих намірів громадян. При цьому відповідні інструменти державного регулювання варіюють залежно від суб'єкта – надавача пожертв (окремі особи чи колективні структури), а також від наявності чи відсутності мети використання пожертви (цільова чи нецільова благодійна допомога). Безпосередньо для осіб – резидентів України такою пільгою є податкова знижка з податку на доходи фізичних осіб (ПДФО). Аналіз механізму її дії з погляду заохочення приватної благодійності свідчить про обмеженість такого інструменту впливу, а також, у ряді випадків, про недосконалість (несправедливість, двозначність) механізму його застосування, зокрема:

– податковою знижкою з ПДФО на витрати, здійснені як благодійні пожертви, можуть скористатися тільки ті громадяни, котрі: а) отримують доходи у формі заробітної плати, тобто особи, чий дохід називається “грошове забезпечення”, “підприємницький дохід”, “пенсія”, “стипендія” тощо, жодних аналогічних преференцій від держави не одержують, навіть якщо протягом календарного року вони з таких доходів сплачували ПДФО; б) перерахували кошти або надали майно у вигляді пожертв неприбутковим організаціям, статус і діяльність котрих відповідають вимогам Податкового кодексу України;

– громадяни – отримувачі благодійної допомоги змушені її задекларувати та оподаткувати (сплатити ПДФО й військовий збір), за винятком одержання: 1) цільової благодійної допомоги через посередництво благодійної організації чи відповідного (медичного, освітнього, соціального) закладу, в якому перебуває бенефіціар такої пожертви, та її використання протягом встановленого терміну (в межах одного-двох років), а також для проведення наукового дослідження або розробки без права особистого патентування результатів такого дослідження; 2) благодійної допомоги особою, котра постраждала внаслідок форс-мажорних обставин (техногенної, екологічної катастрофи, стихійного лиха тощо), шляхом розподілу через державний бюджет України, місцеві бюджети або через банківські рахунки благодійних

організації чи Товариства Червоного Хреста України; 3) протягом звітнього року нецільової благодійної допомоги в обсязі, що не перевищує граничного розміру доходу, розрахованого згідно з пп. 169.4.1 Податкового кодексу України (у 2020 р. – не більше 2940 грн);

– отримання благодійної допомоги в матеріальній формі зумовлює більше податкове навантаження на її бенефіціара через застосування визначеного законодавством підвищувального коефіцієнта (пп. 164.2.17е Податкового кодексу України).

Українське суспільство схвально зустріло зміни, внесені до Податкового кодексу у 2014 р., якими регламентується звільнення від оподаткування ПДФО й військовим збором благодійної допомоги, одержаної, зокрема, й учасниками бойових дій та іншими особами, причетними до проведення антитерористичної операції на Сході України [15]. Передбачено, що такі доходи не включаються в оподатковуваний дохід платників податку до 31 грудня (включно) року, наступного за роком, в якому завершено антитерористичну операцію. 30 квітня 2018 р. Президент України ухвалив Указ “Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 30 квітня 2018 року “Про широкомасштабну антитерористичну операцію в Донецькій та Луганській областях”. Його призначення “для службового користування” породило численні суперечки щодо факту й терміну завершення антитерористичної операції на Сході України [34] і, відповідно, можливості використання вказаної вище податкової пільги, починаючи з 2020 р. Зважаючи на вітчизняний досвід податкового адміністрування, сумніви щодо трактування положень законодавства на користь платників податків, а отже, й дієвості наданої громадянам пільги з оподаткування такої благодійної допомоги, є досить обґрунтованими.

Натомість, послуговуючись положенням пп. 165.1.31 Податкового кодексу України, у громадян з'являється можливість оформити фактичну благодійну пожертву, що апріорі має безповоротний характер, як поворотну фінансову допомогу, розмір котрої виведений з об'єкта оподаткування ПДФО як у надавача, так і в отримувача таких коштів. Цей механізм популярний, особливо серед громадян із високим рівнем матеріального добробуту [35; 36], з огляду на відсутність законодавчого регламентування терміну повернення фінансової допомоги, котрий, відповідно, може розтягнутися на десятиліття. Проте зазвичай його застосування співвітчизниками рідко продиктоване добродійними намірами – здебільшого бажанням уникнути оподаткування. Тому громадяни – бенефіціари приватної благодійності змушені або погіршувати власну податкову поведінку, або з одержаної пожертви сплачувати ПДФО та військовий збір. Зауважимо також, що, на відміну від практики європейських країн [37], у податковому законодавстві України норми щодо звільнення від сплати ПДВ і ПДФО витрат громадян у зв'язку з їхньою волонтерською діяльністю мінімальні. Волонтери можуть розраховувати тільки на відшкодування обмеженого переліку документально підтверджених витрат на відрядження в межах законодавчо встановлених

норм [38]. Таким чином, висновок, зроблений вітчизняними науковцями п'ять років тому, що чинні норми з оподаткування благодійних пожертв не є стимулами до благодійності [13], на жаль, залишається актуальним.

Поряд із активнішим інформуванням населення про умови, порядок і наслідки здійснення благодійних вчинків із одночасною можливістю застосувати відповідні податкові преференції для усунення виявлених недоліків доцільно:

1) поширити на всіх платників ПДФО, незалежно від форми одержаних ними доходів, право претендувати на податкову знижку в разі здійснення благодійних пожертв;

2) звільнити громадян – отримувачів благодійної допомоги від сплати ПДФО та військового збору з вартості матеріальної чи грошової пожертви за умови документального підтвердження ними її використання на нагальні потреби соціального характеру (з метою запобігання потенційному уникненню від оподаткування доцільно законодавчо окреслити перелік таких потреб);

3) замінити в Податковому кодексі України положення про бенефіціарів, які є учасниками антитерористичної операції, на учасників бойових дій у редакції, передбаченій ст. 5 Закону України “Про статус ветеранів війни, гарантії їх соціального захисту” [39];

4) запровадити податкову знижку з ПДФО на витрати фізичної особи, пов'язані з її волонтерською діяльністю;

5) унормувати безоплатне нотаріальне оформлення заповіту громадян, котрі бажають власні активи у формі спадщини передати на благодійні цілі.

Благодійність окремих громадян, особливо тих, у кого великі доходи та хто може дозволити собі перерозподіл їх істотної частини на добродійні потреби, має переважно соціальне спрямування. Як зазначають експерти, пріоритети розвитку приватної благодійності витісняють на периферію розвиток територіальних громад, культуру, мистецтво, релігію, спорт, науку [19]. Окрім допомоги Збройним Силам України, найбільш прийнятними сферами перерозподілу частини доходів населення на благодійних засадах залишається вирішення медичних питань і проблем матеріального добробуту незаможних громадян. За результатами дослідження [19], основними напрямками індивідуальних пожертв є допомога важкохворим (50 % приватної благодійної практики), армії (18 %), соціально вразливим групам (14 %), церкві, релігійним об'єднанням, а також людям із інвалідністю чи психологічними вадами (по 13 %).

Водночас благодійні фонди частину власного ресурсу спрямовують на потреби розвитку і окремих територій, і держави загалом (хоча виявити їх кінцевого бенефіціара досить складно), максимізуючи позитивний суспільний ефект. Колективна благодійність в Україні, на відміну від приватної, останніми роками характеризувалася й іншими сферами спрямування пожертв, а саме: економічний розвиток – 1,4 % усього обсягу використання коштів у 2018 р. (у 2015 р. – 8,3 %), розвиток науки та освіти – 3,1 % (1,3 %). Також благодійні фонди розподіляли допомогу на користь не лише окремих

осіб, а й територіальних громад – 12,9 % загального обсягу видатків у 2018 р. (у 2015 р. – 11,5 %) і надавали гранти на реалізацію окремих проектів – 11,2 % (12,8 %) [40].

Заохотити приватну благодійну ініціативу на користь встановленого переліку суспільно важливих потреб можливо шляхом запровадження саме щодо них підвищеної (наразі – 4 %) частки загального річного оподаткованого доходу, котру фізична особа згідно із законодавством може включити як витрати в податкову знижку за наслідками звітного податкового року. Разом із тим, зважаючи на пріоритетні напрями добродійного надання громадянами частини власних ресурсів і доволі слабкі стимули з боку держави щодо приватної благодійності, на нашу думку, актуальним завданням для державних інституцій є максимальне сприяння розвитку благодійних організацій. Адже їхнє посередництво між надавачами й бенефіціарами благодійності дає змогу урізноманітнити цільову структуру використання коштів в інтересах суспільного розвитку. Однак виконання такого завдання сьогодні пов'язане з необхідністю підвищення довіри громадян до функціонування благодійних організацій, особливо створених відомими політиками чи бізнесовими структурами. Хоча українці ключовою перевагою благодійних фондів вважають фінансування ними масштабних проектів, імідж таких посередників є радше негативним, ніж позитивним. Тому через благодійні організації тільки 7 % благодійників, тобто близько 3 % українців, передавали пожертви тим, хто їх потребував. Основними способами реалізації приватних добродійних намірів були: особиста передача коштів у руки (65 %), внесок до благодійної скриньки (36 %), перерахування на банківську картку (21 %) [19].

Варто погодитися з науковцями [25] і експертами [19], котрі дійшли висновку про наявність невикористаного потенціалу приватної благодійності в Україні. Станом на 2019 р. він становить майже 30 % уже сформованих фінансових ресурсів добродійного призначення за рахунок осіб, які наразі не готові допомагати через недовіру. Вагомість такого потенціалу зростає з урахуванням того факту, що найчастіше пасивну позицію у сфері благодійності через недовіру (близько 46 % респондентів відповідного віку) має молодь 18–29 років [19], тобто представники покоління, котре повинне бути найбільш фінансово й соціально активним.

На жаль, потенційним приватним благодійникам відомо також про ризик проведення благодійними фондами шахрайських операцій, результатом яких є, з одного боку, втрата можливого суспільного ефекту від акумульованих такими інституціями фінансових ресурсів, з другого – дискредитація благодійності як явища.

Імовірно, довіра приватних добродійців в Україні зростатиме за умови ефективнішої державної регламентації функціонування благодійних фондів, а саме: посилення вимог щодо складу, структури й порядку оприлюднення їхньої фінансової звітності, відомостей про засновників, деталізації даних про джерела фінансування та напрями використання коштів. Додатково такі заходи сприятимуть спрощенню механізму формування

статистичних даних про благодійну діяльність, аналіз котрих дає можливість приймати обґрунтовані рішення щодо подальшого розвитку цієї сфери суспільних відносин.

На нашу думку, вагому роль у стимулюванні добродійних намірів громадян в інтересах суспільного розвитку повинні відігравати органи місцевого самоврядування. Адже в ході бюджетної децентралізації вони отримали додаткові повноваження й відповідальність, які зумовлюють об'єктивну потребу в додаткових фінансових ресурсах. Одним із джерел останніх можуть стати добровільні пожертви жителів на реалізацію заходів, що мають велике територіальне значення. Це сприятиме розвитку властивої українцям схильності до добродійності, котра й зараз реалізується у формі сусідської взаємодопомоги, толоки тощо. Приклади такої приватної благодійності вже є у вітчизняній практиці, і часто вони стосуються не лише соціальних потреб окремих громадян, а й потреб економічного розвитку населених пунктів. Зокрема, жителі територіальних громад в Україні об'єднували власні зусилля та кошти задля ремонту місцевих доріг і приміщень соціально-культурних об'єктів, придбання необхідного для них обладнання, буріння свердловин для водопостачання, облаштування громадських зон відпочинку тощо. Тому органам місцевого самоврядування доцільно максимально сприяти проведенню благодійних заходів – організаційно й фінансово (шляхом особистої співучасті керівництва територіальних громад та, за можливості, надання частини бюджетних ресурсів на їх проведення). Досвід окремих країн [23] підтверджує результативність таких дій.

Узагальнена оцінка показників стану розвитку благодійності в різних країнах [24; 30] засвідчує порівняно низьку готовність українців до участі в благодійних заходах (виконання певних робіт або надання послуг). Аналіз видів благодійництва, схильності співвітчизників до використання власного часу та докладання трудових зусиль у ході їхньої добродійної діяльності дає підстави вважати, що держава не завжди може й повинна долучатися до механізму приватної благодійності як її регулятор чи контролер. Сумнівно, що саме податкові або інші пільги стимулюватимуть людей, наприклад, до безкорисливого догляду за важкохворими чи добродійної участі в екологічних акціях. Продуктивнішою в цьому контексті вбачається реалізація виваженої політики доходів, здатна викликати інтенсивніше зростання реальних доходів громадян і зменшення соціальної стратифікації українського суспільства.

Тому доцільно не лише змінювати податкове законодавство, а й у різний спосіб формувати в суспільстві настрої, котрі заохочуватимуть до добродійності, а також створювати відповідні їм інституційні умови. Зазначеному, на наш погляд, сприятиме й більш ефективне, раціональне, прозоре використання державою фінансових, насамперед бюджетних, ресурсів. Таким чином зростатиме загальна суспільна довіра – рушій добродійності окремої людини. Це сприятиме переходу до вищої інституціоналізації благодійності в Україні, активнішого та прозорішого функціонування благодійних організацій і збільшення частки національного доходу, що спрямовувати-

меться на засадах добровільності й безкорисливості на потреби суспільного розвитку.

Підсумовуючи викладене, доходимо таких висновків. Приватна благодійність – важливий чинник розвитку не тільки соціуму, а й системи фінансових взаємозв'язків у суспільстві. Методом благодійності перерозподіляється частина національного доходу на засадах добровільності та безкорисливості. Сукупність індивідуальних фінансових результатів (вигоди бенефіціарів) приватної благодійності в масштабах окремих країн сягає 0,5–1 % їхнього ВВП. Це дає підстави розглядати приватну благодійність у контексті задоволення й індивідуальних, і суспільних потреб розвитку.

З точки зору загальнодержавних інтересів приватна благодійність в Україні може слугувати:

- точковому розв'язанню індивідуальних проблем матеріально-фінансового забезпечення, що сприяє частковому зменшенню соціальної напруженості в країні;

- фінансуванню першочергових суспільних потреб, передусім оборонного призначення;

- прихованим джерелом фінансування поточних потреб бюджетних установ;

- основою для розвитку системи добровільних взаємозв'язків у суспільстві на їх наступній стадії – функціонування організованих структур (благодійних організацій і фондів). Завдяки посередництву останніх потенціал фінансування суспільних потреб зростає за рахунок зовнішніх грантових коштів.

Успішність стимулювання приватної благодійності залежить від урахування чинників, що впливають на схильність громадян до добровільної діяльності, не останнє місце серед яких посідає рівень доходів населення. З певним його зростанням протягом останніх років пов'язуємо поліпшення показників приватної благодійності в Україні (збільшення частки громадян, котрі надавали грошову чи матеріальну допомогу або займалися волонтерською діяльністю, а також суми коштів, що її благодійники жертвували впродовж року). Проте потенціал приватної благодійності в нашій країні залишається невикористаним, принаймні на третину.

Зважаючи на місце приватної благодійності в розвитку соціуму та країни, традиційне її стимулювання передбачає використання податкових пільг. Для вітчизняного механізму їх застосування характерні обмеженість і несправедливість, які в окремих випадках призводять до ухилення від оподаткування.

Максимізація кількісних і якісних ефектів від приватної благодійності в Україні можлива шляхом здійснення системних заходів, націлених насамперед на підвищення суспільної довіри, в т. ч. до організованих інститутів благодійництва, а також заходів у сфері політики доходів, бюджетного фінансування, податкового регламентування благодійних пожертв. Важливу роль у таких процесах сьогодні відводимо органам місцевого самоврядування. Конкретизацію механізму реалізації таких заходів та особливості

фінансової поведінки потенційних приватних благодійників як реакцію на них розглядаємо в ролі можливих подальших напрямів наукового дослідження.

Список використаних джерел

1. Загальні тенденції тіньової економіки в Україні у 2018 році / М-во розвитку економіки, торгівлі та сільського господарства України. URL: <http://www.me.gov.ua/Documents/List?lang=uk-UA&id=e384c5a7-6533-4ab6-b56f-50e5243eb15a&tag=TendentsiiTinovoiEkonomiki>.

2. Про благодійну діяльність та благодійні організації : закон України від 05.07.2012 № 5073-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5073-1>.

3. Кочнова О. А. Благодійність як соціокультурний феномен (культурологічний аналіз) : автореф. дис. ... канд. культурології : 26.00.01. Сімферополь, 2009. 20 с.

4. Ляднева А. В. Концептуалізація терміносистеми “благодійність”: історико-філософський аспект. *Гілея*. 2014. Вип. 91. С. 219–223. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/gileya_2014_91_52.

5. Савранська Н. О. Етико-філософський аналіз благодійності : автореф. дис. ... канд. філос. наук : 09.00.07. Київ, 2008. 15 с.

6. Пасічниченко С. В. Благодійність як соціальний феномен та основа формування соціальної допомоги. *Право і суспільство*. 2014. № 1. С. 87–91. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Pis_2014_1_19.

7. Опілат Д. М. Благодійність як чинник розвитку суспільства: взаємодія соціуму та держави. *Гуманітарний вісник Запорізької державної інженерної академії*. 2015. Вип. 61. С. 160–166. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/znpgvzdia_2015_61_18.

8. Фельдман О. Б. Альтруїзм у суспільствах добробуту, або чи можлива у них благодійність. *Вісник Харківського національного педагогічного університету імені Г. С. Сковороди. Сер.: філософія*. 2014. Вип. 42. С. 40–49. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/VKhnpu_filos_2014_42_6.

9. Димитров М. Ф. Благодійність як об’єкт адміністративно-правового регулювання. *Митна справа*. 2013. № 6. С. 315–318. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Ms_2013_6%282.2%29_54.

10. Повстин О. В. Благодійність як інструмент реалізації державної соціальної політики. *Сталий розвиток економіки*. 2014. № 2. С. 26–33. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/sre_2014_2_5.

11. Буздуган Я. Фінанси благодійних організацій та їх місце у фінансовій системі України. *Віче*. 2013. № 10. С. 8–11. URL: http://irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/opac/search.exe?C21COM=2&I21DBN=UJRN&P21DBN=UJRN&IMAGE_FILE_DOWNLOAD=1&Image_file_name=PDF/viche%5F2013%5F10%5F4%2Epdf.

12. Ткачук І. Я. Благодійність як джерело фінансового забезпечення діяльності та розвитку громадських організацій України. *Економіка та держава*. 2014. № 11. С. 108–112.

13. Матвієнко В. П., Сивак О. Б. Оподаткування благодійної допомоги: дискусійні питання. *Проблеми теорії та методології бухгалтерського обліку, контролю і аналізу*. 2015. № 1. С. 264–278. URL: <http://pbo.ztu.edu.ua/article/view/54414/53278>.

14. Вінніков О., Лаціба М. Реформа оподаткування благодійної діяльності в Україні / Укр. незалеж. центр політ. дослідж. Київ : Агентство “Україна”, 2010. 112 с.

15. Пеліванова Н. І. Розвиток благодійності в Україні / Нац. ін-т стратег. дослідж. 2013. 19 черв. URL: <https://niss.gov.ua/doslidzhennya/gromadyanske-suspilstvo/rozvitok-blagodiynosti-v-ukraini>.

16. Благодійні організації. Список фондів / Український Форум Благодійників. URL: <http://ufb.org.ua/rating/blago-list>.

17. Громадська активність громадян України / Фонд “Демократичні ініціативи” імені Ілька Кучеріва. 2019. 19 лют. URL: <https://dif.org.ua/article/gromadska-aktivnist-gromadyan-ukraini>.

18. Національне опитування USAID/ENGAGE щодо громадянської залученості. Польовий етап: 1 листопада – 4 грудня 2018 року / USAID. URL: <https://dif.org.ua/uploads/pdf/229161305cdabd62a68d20.56957376.pdf>.

19. Благодійність очима українців : дослідження Українського центру вивчення громадської думки “Соціоінформ” на замовлення Zagoriy Foundation (червень – серпень 2019 року) / Zagoriy Foundation. URL: <https://zagoriy.foundation/wp-content/uploads/2019/12/zf-brochure-digital.pdf>.

20. Reich R. Just Giving: Why philanthropy is failing democracy and how it can do better. Princeton University Press, 2018. 256 p. URL: <https://doi.org/10.2307/j.ctvc77jz8>.

21. Callahan D. The Givers: Money, Power, and Philanthropy in a New Gilded Age. Knopf, 2017. 329 p.

22. Khovrenkov I. Does Foundation Giving Stimulate or Suppress Private Giving? Evidence from a Panel of Canadian Charities. *Public Finance Review*. 2017. Vol. 47, No. 2. P. 382–408. URL: <https://doi.org/10.1177/1091142117730634>.

23. Kelsey J., Recalde M. Local Leadership and the Voluntary Provision of Public Goods: Field Evidence from Bolivia. *Journal of Public Economics*. 2015. Vol. 122. P. 80–93. URL: <https://doi.org/10.1016/j.jpubeco.2014.10.003>.

24. Hornung L. UK Civil Society Almanac 2019: the latest data on the voluntary sector and volunteering. 2019. June 19. URL: <https://blogs.ncvo.org.uk/2019/06/19/uk-civil-society-almanac-2019-the-latest-data-on-the-voluntary-sector-and-volunteering/>.

25. Дейч М. Є. Благодійність як прояв соціальної відповідальності: стан і перспективи розвитку. *Соціально-трудові відносини: теорія та практика*. 2014. № 1. С. 137–142. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/stvttp_2014_1_21.

26. Гусев Ю., Юр Г. Изменяющие реальность. *Бизнес*. 2016. № 40. С. 10–11.

27. A Commitment to Philanthropy / The Giving Pledge. URL: <https://givingpledge.org/Home.aspx>.

28. Kotecki P. The billionaire ‘Giving Pledge’ signed by Bill Gates and Elon Musk could soon be worth up to \$600 billion. 2018. July 18. URL: <https://www.businessinsider.com/bill-gates-elon-musk-giving-pledge-may-reach-600-billion-2018-7>.

29. Gilmore G. The rise of the super-rich: A five-year forecast. URL: <https://www.knightfrank.com/wealthreport/2019/global-wealth/rise-of-super-rich>.

30. CAF World Giving Index. Ten years of giving trends / Charties Aid Foundation. 2019. October URL: https://www.cafonline.org/docs/default-source/about-us-publications/caf_wgi_10th_edition_report_2712a_web_101019.pdf.

31. Стрельникова О. О. Мотиваційні аспекти доброчинної діяльності у сучасному суспільстві. *Соціологія у (пост)сучасності* : зб. тез доповідей міжнар. наук. конф., Харків, 14–16 квіт. 2011 р. Харків : ХНУ ім. В. Н. Каразіна, 2011. С. 184–185.

32. Праця України у 2018 році : стат. зб. Київ : ТОВ “Бук-Друк”, 2019. 242 с. URL: http://www.ukrstat.gov.ua/druk/publicat/kat_u/2019/zb/08/zb_pu2018_pdf.pdf.

33. Структура сукупних ресурсів домогосподарств / Держ. служба статистики України. URL: <http://www.ukrstat.gov.ua/>.

34. Кравцов І., Шишка Ю. Щодо правової невизначеності у питанні про закінчення АТО в Україні. *Юридична газета online*. 2018. 16 серп. URL: <http://jur-gazeta.com/publications/practice/trudove-pravo/shchodo-pravovoyi-nevznachenosti-u-pitanni-pro-zakinchennya-ato-v-ukrayini.html>.

35. НАЗК виявило ознаки кримінальних правопорушень у деклараціях народного депутата та ще 5 суб'єктів декларування / Нац. агентство з питань запобігання корупції. 2019. 19 лип. URL: <https://nazk.gov.ua/uk/novyny/nazk-vyavylo-oznaky-kryminalnyh-pravoporushen-u-deklaratsiyah-narodnogo-deputata-ta-shhe-5-sub-yektiv-deklaruvannya/>.

36. Рощенко О., Коваленко О. Хомутич отримав 840 тисяч гривень від президента “Біокону”. *Українська правда*. 2016. 18 жовт. URL: <https://www.pravda.com.ua/news/2016/10/18/7124024/>.

37. Волонтерство і податки в ЄС / Український Форум Благодійників. URL: <https://ufb.org.ua/sekto-blagodijnosti/filantropija-u-sviti/analitichni-materiali-globalnoi-filantropii.htm?id=4104>.

38. Про волонтерську діяльність : закон України від 19.04.2011 № 3236-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3236-17#n145>.

39. Про статус ветеранів війни, гарантії їх соціального захисту : закон України від 22.10.1993 № 3551-XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3551-12>.

40. Карта благодійників / Український Форум Благодійників. URL: <http://ufb.org.ua/rating/blago-charts?currentYear=2018>.

References

1. Ministry for Development of Economy, Trade and Agriculture of Ukraine. (2019). *General trends of the shadow economy in Ukraine in 2018*. Retrieved from <http://www.me.gov.ua/Documents/List?lang=uk-UA&id=e384c5a7-6533-4ab6-b56f-50e5243eb15a&tag=TendentsiiTinovoiEkonomiki> [in Ukrainian].

2. Verkhovna Rada of Ukraine. (2012). *On Charity Work and Charity Organizations* (Law No. 5073-VI, July 5). Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5073-1> [in Ukrainian].

3. Kochnova, O. A. (2009). *Charity as a sociocultural phenomenon (cultural analysis)* (PhD thesis). Simferopol [in Ukrainian].

4. Liadneva, A. V. (2014). Conceptualization termsystem «charity»: historical and philosophical aspects. *Gileya*, 91, 219-223. Retrieved from http://nbuv.gov.ua/UJRN/gileya_2014_91_52 [in Ukrainian].

5. Savranska, N. O. (2008). *Ethical-philosophical analysis of charity* (PhD thesis). Kyiv [in Ukrainian].

6. Pasichnichenko, S. V. (2014). Charity as a social phenomenon and the basis for the formation of social assistance. *Law and Society*, 1, 87–91. Retrieved from http://nbuv.gov.ua/UJRN/Pis_2014_1_19 [in Ukrainian].

7. Opiat, D. (2015). Charity as a factor of society: interaction of society and the state. *Humanities Bulletin of Zaporizhzhie State Engineering Academy*, 61, 160–166. Retrieved from http://nbuv.gov.ua/UJRN/znpvgvzdia_2015_61_18 [in Ukrainian].

8. Feldman, A. (2014). Altruism in the Affluent Societies, or if the charity can be possible. *Bulletin of the Kharkiv National Pedagogical University named after G.S. Skovoroda. Philosophy*, 42, 40–49. Retrieved from http://nbuv.gov.ua/UJRN/VKhnpu_filos_2014_42_6 [in Ukrainian].

9. Dymyrov, M. F. (2013). Charity as an object of administrative regulation. *Customs business*, 6, 315–318. Retrieved from [http://nbuv.gov.ua/UJRN/Ms_2013_6\(2\)](http://nbuv.gov.ua/UJRN/Ms_2013_6(2)) [in Ukrainian].

10. Povstyn, O. V. (2014). Charity as an instrument of realization of public social polic. *Sustainable development of economy*, 2, 26–33. Retrieved from http://nbuv.gov.ua/UJRN/sre_2014_2_5 [in Ukrainian].

11. Buzduhan, Ya. (2013). Finance of charitable organizations and their place in the financial system of Ukraine. *Viche*, 10, 8–11. Retrieved from http://irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/opac/search.exe?C21COM=2&I21DBN=UJRN&P21DBN=UJRN&IMAGE_FILE_DOWNLOAD=1&Image_file_name=PDF/viche%5F2013%5F10%5F4%2Epdf [in Ukrainian].

12. Tkachuk, I. Ya. (2014). Charity as a source of financial development and maintenance of ukrainian NGOS. *Economy and State*, 11, 108–112 [in Ukrainian].

13. Matvienko, V. P., & Syvak, O. B. (2015). Charity Taxation: Discussion Questions. *Problems of theory and methodology of accounting, control and analysis*, 1, 264–268. Retrieved from <http://pbo.ztu.edu.ua/article/view/54414/53278> [in Ukrainian].

14. Vinnikov, O., & Latsyba M. (2010). *Reform of Charitable Taxation in Ukraine*. Kyiv: Agency "Ukraine" [in Ukrainian].
15. Pelivanova, N. I. (2019). *Charity' development in Ukraine*. Retrieved from <https://niss.gov.ua/doslidzhennya/gromadyanske-suspilstvo/rozvitok-blagodiynosti-v-ukraini> [in Ukrainian].
16. Ukrainian Philanthropists Forum. (2019). *Charities. List of funds*. Retrieved from <http://ufb.org.ua/rating/blago-list> [in Ukrainian].
17. Ilko Kucheryv Democratic Initiatives Foundation. (2019). *Public activity of Ukrainian citizens*. Retrieved from <https://dif.org.ua/article/gromadska-aktivnist-gromadyan-ukraini> [in Ukrainian].
18. USAID, ENGAGE. (2018). *National survey on civic engagement. Field Stage: November 1 – December 4*. Retrieved from <https://dif.org.ua/uploads/pdf/229161305cdabd62a68d20.56957376.pdf> [in Ukrainian].
19. The Ukrainian Center for the Study of Public Opinion «Socioinform» commissioned by the Zagoriy Foundation. (2019). *Charity through the eyes of Ukrainians (June – August)*. Retrieved from <https://zagoriy.foundation/wp-content/uploads/2019/12/zf-brochure-digital.pdf> [in Ukrainian].
20. Reich, R. (2018). *Just giving: why philanthropy is failing democracy and how it can do better*. Princeton University Press. DOI: 10.2307/j.ctvc77jz8.
21. Callahan, D. (2017). *The Givers: Money, Power, and Philanthropy in a New Gilded Age*. Knopf.
22. Khovrenkov, I. (2017). Does foundation giving stimulate or suppress private giving? Evidence from a panel of Canadian charities. *Public Finance Review*, 47 (2), 382–408. DOI: 10.1177/1091142117730634.
23. Kelsey, J., & Recalde, M. (2015). Local leadership and the voluntary provision of public goods: field evidence from Bolivia. *Journal of Public Economics*, 122 (2), 80–93. DOI: 10.1016/j.jpubeco.2014.10.003.
24. Hornung, L. (2019). *UK Civil Society Almanac 2019: the latest data on the voluntary sector and volunteering*. Retrieved from <https://blogs.ncvo.org.uk/2019/06/19/uk-civil-society-almanac-2019-the-latest-data-on-the-voluntary-sector-and-volunteering/>.
25. Deich, M. E. (2014). Charity as a manifestation of social responsibility: the state and prospects of development. *Social-labor relations: theory and practice*, 1, 137–142. Retrieved from http://nbuv.gov.ua/UJRN/stvtpp_2014_1_21 [in Ukrainian].
26. Husev, Yu., & Yur, G. (2016). Those who changed reality. *Business*, 40, 10–11 [in Russian].
27. The Giving Pledge. (2019). *A Commitment to Philanthropy*. Retrieved from <https://givingpledge.org/Home.aspx>.
28. Kotecki, P. (2018). *The billionaire 'Giving Pledge' signed by Bill Gates and Elon Musk could soon be worth up to \$600 billion*. Retrieved from <https://www.businessinsider.com/bill-gates-elon-musk-giving-pledge-may-reach-600-billion-2018-7>.
29. Gilmore, G. (2019). *The rise of the super-rich: A five-year forecast*. Retrieved from <https://www.knightfrank.com/wealthreport/2019/global-wealth/rise-of-super-rich>.
30. CAF World Giving Index. (2019). *Ten years of giving trends*. Retrieved from https://www.cafonline.org/docs/default-source/about-us-publications/caf_wgi_10th_edition_report_2712a_web_101019.pdf.
31. Strelnikova, O. O. (2011). Motivational aspects of the charitable activity in the modern society. *Sociology in (post)modernity* (Coll. abstracts of international scientific conference. 14–16 Apr. Kharkiv, Kharkiv National University named after V. N. Karazin), 184–185 [in Ukrainian].
32. State Statistics Service of Ukraine. (2019). *The Labour of Ukraine in 2018. Statistical collection*. Kyiv: Book-Print LLC. Retrieved from http://www.ukrstat.gov.ua/druk/publicat/kat_u/2019/zb/08/zb_pu2018_pdf.pdf [in Ukrainian].

33. State Statistics Service of Ukraine. (2019). *Structure of the total resources of the households*. Retrieved from <http://www.ukrstat.gov.ua/> [in Ukrainian].

34. Kravtsov, I., & Shyshka, Yu. (2018, August 16). Concerning legal uncertainty in the issue of the end of ATO in Ukraine. *Law newspaper online*. Retrieved from <http://jur-gazeta.com/publications/practice/trudove-pravo/shchodo-pravovoyi-neviznachenosti-u-pitanni-pro-zakinchennya-ato-v-ukrayini.html> [in Ukrainian].

35. National Agency of Corruption Prevention. (2019, July 19). *NACP found signs of the criminal offenses in the declarations of the People's Deputy and 5 other subjects of declaring*. Retrieved from <https://nazk.gov.ua/uk/novyny/nazk-vyyavylo-oznaky-kryminalnyh-pravoporushen-u-deklaratsiyah-narodnogo-deputata-ta-shhe-5-sub-yektiv-deklaruvannya/> [in Ukrainian].

36. Roshchenko, O., & Kovalenko, O. (2016, October 18). Khomutynnik received UAH 840 thousand from the President of «Biocon». *Ukrainian Pravda*. Retrieved from <https://www.pravda.com.ua/news/2016/10/18/7124024/> [in Ukrainian].

37. Ukrainian Philanthropists Forum. (2019). *Volunteering and taxes in the EU*. Retrieved from <https://ufb.org.ua/sector-blagodijnosti/filantropija-u-sviti/analitichni-materiali-globalnoi-filantropii.htm?id=4104> [in Ukrainian].

38. Verkhovna Rada of Ukraine. (2011). *On Volunteering* (Law No. 3236-VI, April 19). Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3236-17#n145> [in Ukrainian].

39. Verkhovna Rada of Ukraine. (1993). *On Status of War Veterans, Guarantees of Their Social Protection* (Law No. 3551-XII, October 22). Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3551-12> [in Ukrainian].

40. Ukrainian Philanthropists Forum. (2018). *Map of charities*. Retrieved from <http://ufb.org.ua/rating/blago-charts?currentYear=2018> [in Ukrainian].